

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ РОБІТНИКІВ ЗА ІНТЕГРОВАНИМИ ПРОФЕСІЯМИ

можливостей викладача у конструюванні змісту кейсів та їх гнучкому використанні й оновленні відповідно до конкретних умов навчального середовища. У цьому контексті зберігають актуальність подальші дослідження таких аспектів:

1) узгодження вимог системності вивчення дисциплін з євро-інтеграції та конкретного змістового характеру технології "CS".

2) побудови рівневої моделі навчання для майбутніх фахівців даної галузі з урахуванням інституційного та компетентнісного підходу.

Перспективи використання.

Наступним етапом запровадження у навчальний процес стане розробка своєрідної "карти кейсів", яка міститиме набір типових сюжетів соціального або економічного характеру, аналіз яких сприятиме формуванню певних

наперед заданих професійних умінь майбутніх фахівців.

1. Пугачев В.П. Тесты, деловые игры, тренинги в управлении персоналом: Учебник для студентов вузов. – М.: Аспект Пресс, 2001. – 285 с. Казанцев А.К., Подлесных В.И., Серова Л.С. Практический менеджмент: В деловых играх, хозяйственных ситуациях, задачах и тестах: Учеб. пособие. – М., 1999. – 378 с.

2. Ehrlich A. Sytuacyjna metoda nauczania kierownictwa. – Warszawa, 1960.

3. McNair M.P., Hersum A.S.,: The Case Method at tbs. Harvard Business School. – New York, 1954. Ковальчук Г.О. Активізація навчання в економічній освіті. – Вид. 2-ге доповнене. – Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2003. – 360 с.

Стаття надійшла до редакції 10.06.2009

УДК 377.1

Лідія Сліпчишин, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник
відділу управління в системі професійно-технічної освіти
Львівського науково-практичного центру професійно-технічної освіти
АПН України

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ РОБІТНИКІВ ЗА ІНТЕГРОВАНИМИ ПРОФЕСІЯМИ

У статті розглядаються методологічні аспекти інтеграції професій, звертається особлива увага на визначення впливу зовнішніх чинників на науково-технічні основи професій та відмінностей широкопрофільної та багатoproфільної праці сучасного робітника.

Ключові слова: професія, інтеграція, профіль підготовки робітників, регіон, професійно-технічний навчальний заклад.

Постановка проблеми. У результаті різкого прискорення науково-технічного прогресу у всіх галузях економіки спостерігається взаємопроникнення різних напрямів діяльності людей. Інтеграційні процеси, що відбуваються в сучасному виробництві, сприяють розвитку нової тенденції в професійному розподілі праці – інтеграції професій, яка вимагає розширення або поглиблення профілю підготовки сучасного робітника. Перш за все ці тенденції викликані змінами в організації праці та особливостями регіонів. Тому завданням професійно-технічних навчальних закладів (ПТНЗ) на сучасному етапі є врахування цих чинників у професійній підготовці робітників.

Педагогічний аспект професійного становлення особистості полягає у тому, що цим процесом можна керувати, своєчасно реагуючи на зміни, що відбуваються в змісті праці

робітників під впливом науково-технічного прогресу, та створюючи умови для розумового, емоційного і фізичного розвитку особистості. Реакція на зміни, перш за все, полягає в розробці принципів організації навчально-виховного процесу в нових умовах, в обґрунтуванні найраціональніших форм навчання, широкому використанні колективних та індивідуальних форм трудової діяльності під час професійного навчання; управлінні навчально-виробничим процесом в ПТНЗ, врахуванні регіональних особливостей ринку праці [3 – 5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблемі інтеграції професій присвячено багато уваги, починаючи з 80-х років ХХ ст., коли на виробництві актуальними стали зміни в професійно-кваліфікаційній структурі робітничих кадрів. Питання інтеграції професій та

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ РОБІТНИКІВ ЗА ІНТЕГРОВАНИМИ ПРОФЕСІЯМИ

підготовки робітників широкого профілю розглядалися у працях С.Я. Батишева, А.П. Біляєвої, М.І. Махмутова, І.М. Старікова та інших. З переходом економіки пострадянських країн до ринку в багатьох регіонах країни відбулися зміни у господарстві на користь переважання середніх і малих підприємств, одиничного і дрібносерійного виробництва, і, відповідно, у змісті праці робітників. До проблеми широкопрофільної підготовки долучилися ще потреби багатопрофільності праці робітників та її високої якості.

Мета статті. У статті розкривається сутність методологічних аспектів інтеграції професій з врахуванням сучасних тенденцій у підготовці робітничих кадрів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Політехнічний принцип є одним з найважливіших у професійній освіті, оскільки на основі міждисциплінарного підходу відбувається синтез професійної підготовки, в яку входять такі утворення як: зміст професійної освіти, навчання, виховання і розвиток. Така підготовка має враховувати діалектику інтеграційних і диференційних процесів у виробництві і адекватно та швидко вносити корективи у зміст професійної освіти, бо ці процеси впливають на групування робітничих професій.

Залежно від науково-технічного розвитку окремих галузей виробництва змінюється пропорція професій, що мають важливе значення для господарства країни. Відповідно до принципу функціонування засобів праці в галузі виникає потреба в педагогічному проектуванні змісту професійної підготовки. Якщо діяльнісна характеристика робітничих професій є достатньо постійною, то в їх номенклатурі не передбачається значних змін. Проте в результаті ефективнішого розподілу праці відбувається інтеграція або диференціація робітничих професій. У разі застосування наукового управління до виробництва і видів виробничої діяльності з'являється можливість виключити одні професії і об'єднати інші на основі загальної змістовної основи [1, 65].

У своєму розвитку матеріальне виробництво проходить певні стадії, які визначаються відповідним рівнем розвитку основних його чинників – техніки, технології та кваліфікації трудового потенціалу. Процеси розвитку цих чинників є взаємообумовленими: застосування сучаснішої техніки на виробництві потребує вищого рівня робітничої кваліфікації, а творча думка робітника завжди спрямована на вдосконалення або самого процесу діяльності, або засобів праці. Якщо ускладнюється процес праці,

розширюється трудова діяльність чи змінюється її контекст, то це потребує глибших і ширших професійних знань, вмінь і навичок. На практиці у цьому реалізується політехнічний принцип. Застосування навчально-програмної документації, розробленої з урахуванням політехнічного принципу, є основою підготовки кваліфікованих робітників широкого профілю. Завдяки гармонійному поєднанню в трудовій діяльності фізичної та розумової праці, інтегрованої системі загальноосвітніх, політехнічних і професійних знань робітник широкого профілю здатний обслуговувати комплекси машин, верстатів і агрегатів, виконувати кілька суміжних або споріднених за технологічним процесом видів робіт, володіти професійною мобільністю і здібністю до швидкої перекваліфікації. Професійна підготовка робітників завжди є ефективнішою, коли політехнічні знання використовуються у продуктивній праці.

Взаємозв'язок, який виникнув на основі соціально-економічної, науково-технічної, дидактичної та психолого-фізіологічної спільності у всіх основних елементах виробництва, а саме в продуктах і засобах праці, змісті та технології, організації праці та людському чиннику, сприяє цілісності змісту професійно-технічної освіти. Враховуючи це, для реалізації політехнічного принципу істотне значення має моделювання майбутньої робітничої діяльності на основі інтегративного підходу.

Основними принципами розробки моделі робітника широкого профілю є: спрямованість в майбутнє; проектування особистості робітника на основі поточних і перспективних соціальних потреб; врахування значної кількості чинників виховної дії минулого і теперішнього соціального досвіду учнів, їх активності (особливостей регіону, специфіки складу учнів, умов їх життя і навчання, характеру навчально-виховного процесу, взаємодії ПТНЗ із соціальними партнерами тощо); виховання в процесі діяльності [7, 161].

Поняття “робітник широкого профілю” виникло в результаті інтеграційних процесів у виробництві, викликаних комплексною механізацією і автоматизацією технологічних процесів, типізацією і стандартизацією устаткування в основних галузях економіки. Ці процеси пов'язані зі змінами організаційного та економічного характеру, спрямованими на підвищення продуктивності праці та раціоналізацію виробництва. Застосування сучасного механізованого та автоматизованого обладнання змінює працю робітників у двох аспектах: по-перше, вивільняє значну частину робочого часу,

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ РОБІТНИКІВ ЗА ІНТЕГРОВАНІМИ ПРОФЕСІЯМИ

що дозволяє робітникам розширити зону обслуговування обладнання; по-друге, дозволяє виконувати роботу (або частину роботи) робітників суміжних професій. Якщо у 80 – 90-х роках ХХ століття ці процеси були викликані широким упровадженням бригадних форм організації праці на підприємствах, в першу чергу, масового і серійного виробництва, підвищеною потребою виробництва в робітниках, що здатні до зміни профілю праці, то вже на початку ХХІ століття ситуація в економіці дещо змінилася. У результаті переходу до ринкової економіки зросли вимоги до конкурентоспроможності продукції, що призвело до ліквідації або реорганізації багатьох підприємств з масовим і серійним виробництвом. Стійкішими на ринку виявилися підприємства дрібносерійного і одиничного виробництва, для яких більш потрібні робітники з багатопрофільною, ніж широкопрофільною підготовкою, що потребує перегляду її змісту та організації.

Як зазначають А. Купріянов і Т. Пенчева, провідними рисами діяльності робітника широкого профілю є універсалізм, вміння виконувати функції робітників кількох професій або спеціальностей і професійна мобільність [6, 78]. Широкі загальноосвітні, загальнотехнічні, професійні знання, навички та вміння, забезпечують успішне виконання складної трудової діяльності і дають робітнику широкого профілю можливість легко орієнтуватися в новій виробничій обстановці, опановувати нові вміння і навички, що необхідні для виконання трудових функцій, які постійно ускладнюються і змінюються.

Кількісні та якісні характеристики чинників, що визначають методи виконання типових робіт, у робітників широкого і вузького профілю дуже різні. Для трудової діяльності робітників *вузького профілю* характерно: за зміну однотипні операції повторюються з частотою в десятки разів більшою, ніж у робітників широкого профілю; індивідуальна форма виконання трудових процесів; постійність техніко-організаційних умов; зона виконання виробничого завдання протягом зміни не змінюється; устаткування та інструмент постійні; режими експлуатації устаткування і ритм роботи виконавцю доводиться (тобто необхідно пристосуватися до необхідного темпу); зміст праці робітників вузького профілю в технічному та організаційному аспекті обумовлений наперед; робітники вузького профілю працюють в основному в умовах масового або конвеєрного виробництва. Робітник вузького профілю підвищує власну продуктивність праці головним чином шляхом вдосконалення структури операцій, що він виконує, в трудовому аспекті, інакше кажучи, за

рахунок оптимізації трудових прийомів, дій і рухів [8, 29 – 30].

У своїй діяльності робітник *широкого профілю* суміщає кілька професій, для чого він володіє необхідними знаннями, навичками та вміннями для виконання виробничих функцій на суміжних за технологією ділянках робіт (або робіт з обслуговування автоматичної лінії). Розрізняють 4 види робітників широкого профілю [2]:

1. *Поєднуються одиничні професії або професії та спеціальності, що входять до певної професійної групи.* Поєднання професій проводять, враховуючи в їхній діяльності спільність у змісті, засобах, знаряддях і предметах праці, що є інваріантною основою для об'єднання споріднених професій, а також (що важливо з психологічної точки зору) здатність робітника швидко адаптуватися до видів праці, що змінюються.

2. *Часткове поєднання професій, коли робітник виконує тільки частину обсягу робіт з інших професій.* Для нього характерна ширина діапазону виробничої діяльності, різноманітність виконуваних робіт, їх поширеність в тих або інших галузях господарства, виконання не тільки своїх традиційних функцій, але й тих, які раніше були функціями інших професій.

3. *Повне поєднання професій, коли робітник виконує увесь обсяг робіт, закріплений за робітником по інших професіях.* До такого поєднання професій спонукав той факт, що виконання робітником якої-небудь однієї з операцій часто не забезпечує повного його завантаження. У пошуках шляхів скорочення непродуктивних витрат дійшли до такого розподілу функцій на робочому місці, що робітник може повністю суміщати кілька професій.

Праця робітників широкого профілю першого, другого і третього видів ґрунтується на великій *спільності науково-технічних основ професій*. Проте на практиці часто виникає потреба у поєднанні робітничих професій, між якими відсутня така спільність.

4. *Поєднуються одиничні професії або професії та спеціальності, що входять до різних професійних груп, між якими немає спільності.*

Відповідно до принципу ієрархії сукупність професій можна поділити на види, групи і підгрупи, які укладаються у піраміду, на вершині якої зосереджені робітничі професії, які при переході на нижчі рівні розгалужуються на групи і підгрупи. З розвитком виробництва з'являються нові групи робітничих професій, поглиблюючи ієрархічну класифікацію [1, 59].

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ РОБІТНИКІВ ЗА ІНТЕГРОВАНИМИ ПРОФЕСІЯМИ

Досвід багатьох розвинених країн показав, що під впливом науково-технічного прогресу виникають певні тенденції у підготовці кадрів. Зокрема, виникла потреба у підготовці фахівців широкого профілю і багато-профільних. Відповідно ця підготовка має ґрунтуватися на комплексному міждисциплінарному підході до відбору загальнотеоретичних, загально-наукових і спеціальних знань.

Під впливом зовнішніх чинників ускладнюється, механізується, автоматизується виробництво, що загалом прямо впливає на підвищення продуктивності праці. Проте розширення профілю професії пов'язане зі змінами в самому змісті праці та появи нових функцій, які потрібно освоїти робітнику, тобто необхідно освоїти раціональні методи праці стосовно конкретних вимог до кваліфікації робітника на конкретному робочому місці, яке має бути комплексно оснащене та організоване. На організацію робочого місця накладає відбиток специфіка діяльності підприємства.

На основі системного підходу будується об'єкт вивчення (виробнича діяльність) в його системно-структурній формі. Для розробки змісту підготовки, предмета вивчення і освоєння виділяється інваріантна основа виробничої діяльності робітників тих спеціальностей, що складають ширину профілю підготовки. Спираючись на виділену інваріантну основу виробничої діяльності, з цих професій були виявлені та систематизовані елементи змісту підготовки, які залишаються незмінними стосовно умов, що змінюються під впливом науково-технічного прогресу, і видів праці.

Враховуючи наявність інваріантної та варіативної частин у навчальному матеріалі, виникла потреба визначити вимоги до інтегрування професій у професійно-технічних навчальних закладах, які окреслені відповідною основою навчання, а саме: а) здійснювати інтегрування професій, спираючись на соціально-економічні принципи та закони, системний та інтегративний підходи і принципи професійної освіти, як методологічну основу інтегрування професій; б) відбирати зміст навчальної інформації і трудових процесів, враховуючи психолого-педагогічні особливості підготовки робітників певного профілю, індивідуальну специфіку розумової діяльності учнів (навчаємість, пізнавальні стилі, здібності, модальність), спираючись на психологічні механізми утворення понять як психолого-педагогічну основу інтегрування професій; в) здійснювати підготовку робітників в умовах регіоналізації на основі

інтегративного підходу, використовуючи різні форми організації діяльності учнів, спрямовувати мотивацію навчання професії, використовуючи гуманітарний компонент спеціальних дисциплін як методичну основу інтегрування професій.

Інтегративні тенденції в освіті виявляються через закономірності. Відповідно до закону розвитку закономірності інтеграції спочатку впорядковуються, перетворюються у базові, а з часом дають можливість виводити похідні закономірності. На основі цих закономірностей формуються закони інтеграції. Взаємодія закономірностей і законів породжують нові знання. У виробничій діяльності це призводить до формування професійних полів, для яких характерною є інтеграція професій. Використання інтегративного підходу в професійній підготовці робітників характеризується тим, що у змісті встановлюються зв'язки між знаннями шляхом дидактичного обґрунтування та перетворення реально існуючих зв'язків між поняттями, явищами і процесами.

У різних галузях сучасного виробництва автоматичні засоби праці завжди мають більше загальних істотних ознак, ніж ручні засоби праці однієї і тієї ж технологічної групи. Тому комплексна механізація і автоматизація виробництва, принципи побудови і типізації високопродуктивних технологічних установок і типових процесів, що в них перебігають, створюють об'єктивні передумови для виділення інваріантної основи змісту підготовки, елементи якої є постійними. Виділення інваріантної основи сприяє формуванню системи знань і умінь, що забезпечують мобільність робочих професій широкого профілю.

Реалізація трудової функції забезпечується підбором відповідних технічних засобів. Із сукупності різних технічних знань виділяють загальні елементи, які матеріалізовані в тій або іншій загальній трудовій функції. Сукупність цих знань відображає теоретичну модель технічних засобів, конструктивно однотипних за технічними принципами, з однорідним функціональним призначенням, а також типову модель технологічного процесу, заснованого на спільності принципів функціонування технічних засобів. Ці моделі і лежать в основі загальних прийомів і способів інтелектуальної пізнавальної діяльності робітника широкого профілю.

Структура змісту підготовки може бути побудована на основі процесуальної ознаки, тобто система навчання, побудована за технологічним принципом, коли послідовно вивчають технологію конкретного продукту від сировини до випуску готової продукції. Якщо необхідні відомості про

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ РОБІТНИКІВ ЗА ІНТЕГРОВАНИМИ ПРОФЕСІЯМИ

вживані засоби праці, управління процесом і послідовність освоєння технологічних прийомів повідомляються учням тільки у зв'язку з вивченням конкретної технології, то така система виробничого навчання сприяє вузькопрофільній підготовці, оскільки спирається на аналіз основних функцій робітника, пов'язаних з отриманням конкретного продукту. Нова система виробничого навчання, спрямована на підготовку робітника за широким профілем, виходить з необхідності формування загальних умінь і навичок в учнів, які сприяють оволодінню технікою і методами керування типовими процесами, які широко поширені в конкретному виробництві. При такому підході до відбору змісту виробничого навчання учень повинен орієнтуватися в предметі діяльності, кожен конкретний об'єкт розглядати крізь призму загальних законів організації даних об'єктів, виділяти в об'єкті діяльності його інваріантну частину і сприймати його у різних формах вияву [9, 74 – 75].

Завдяки швидкому пристосуванню робітника широкого профілю до нових умов і вимог виробництва у нього з'являється висока пластичність навичок, яка забезпечує регулювання і перебудову всієї його діяльності. Навички перебудовуються залежно від змінних умов виробництва, структури трудового процесу, ступеня складності його частин, тому вони є непостійними. Професіоналізм робітника зростає разом із швидкістю пристосування, одночасно виконується все більша кількість функцій, коли в одній професії поєднується цілий комплекс спеціальних знань і трудових функцій, а також розширюються види діяльності. Він вільно оперує поняттями, уміє аналізувати свою виробничу діяльність, знаходити причини, давати їм пояснення, здатний виконувати будь-які операції при виготовленні деталей на різноманітних верстатах конкретної професійної групи, може працювати на універсальному обладнанні. У нього сформовані розрахунково-обчислювальні навички, а теоретична і виробнича підготовка дозволяє охопити весь виробничо-технологічний процес на ділянці його роботи. За таких умов необхідно навчитися знаходити інформацію, творчо використовувати, засвоювати і застосовувати її для практичної діяльності [7, 34 – 35].

Авторами раціональних методів праці є робітники, яких називають передовиками чи новаторами виробництва. Поштовхом до розроблення методу є потреба у підвищенні продуктивності праці або вирішення актуальної проблеми виробництва. Основними формами

ознайомлення з раціональними методами праці є: школи передового досвіду; конкурси професійної майстерності для робітників; практикуми на виробничій базі, на яких ознайомлюють учнів з передовими прийомами на виробництві, показниками економічної ефективності підприємства, новим обладнанням та принципами роботи на ньому; виставки досягнень робітників; самостійне вивчення за документацією; екскурсії на підприємства з наступним написанням рефератів про раціональні прийоми і методи праці тощо. Багато з цих форм в силу певних обставин дещо втратили свої позиції, залишаючись і надалі актуальними. Наприклад, з реорганізацією підприємств у нових ринкових умовах, з посиленням конкуренції між виробниками на підприємствах пішли в забуття школи передового досвіду, виставки досягнень робітників тощо. Сьогодні велике значення має аналіз шляхів підвищення продуктивності праці робітників унаслідок використання на сучасних підприємствах прогресивних технологічних процесів, передових методів та прийомів праці, поєднання теоретичних знань із практичним показом передових прийомів, демонстрування вмінь, які були сформовані в процесі виробничої практики і реалізація їх у практиці навчання ПТНЗ.

Висновки. Таким чином, сьогодні, в умовах регіоналізації економіки, коли спостерігаються відмінності в структурі виробництва різних регіонів країни, відбувається масове старіння робітничих кадрів з одночасним різким скороченням кількості молоді, готової влитись у виробництво, надзвичайно актуальною є проблема інтеграції професій. Для різних регіонів, залежно від наявної виробничої бази і видів продукції, що випускається, інтегрування професій відбувається або за шириною, або кількістю профілів. Вирішення цієї проблеми передбачає постійний моніторинг ринку праці, тісну співпрацю ПТНЗ з роботодавцями та іншими соціальними партнерами на основі законодавства, вдосконалення навчальних планів і програм та розробку гнучких стандартів професійної освіти.

1. Аулегла В., Кодытек А., Штумпфова М. *Научные основы группировки профессий как основа подготовки рабочих широкого профиля // Научные основы структуры и содержания профессионально-технической подготовки рабочих по группам профессий и профессиям широкого профиля: Сб. науч. тр. / ВНИИ профтехобразования. – Л.: ВНИИ ПТО, 1982. – С. 59 – 70.*

2. Батышев И. Я. *Реформа профессиональной*

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ БЕЗРОБІТНИХ У НОВИХ УМОВАХ РИНКУ ПРАЦІ

школы: опыт, поиск, задачи, пути реализации. – М.: Высшая школа, 1987. – 343 с.

3. Беляева А. П. Тенденции развития профессионального образования // Педагогика. – 2003. – № 6. – С. 21 – 26.

4. Камінецький Я. Професійно-технічна освіта: виклики сьогодення і потреби системних змін // Педагогика і психологія професійної освіти. – 2007. – № 6. – С. 237 – 241.

5. Клим Б. До питання формування переліків професій для професійно-технічних навчальних закладів // ПППО. – 2004. – № 3. – С. 145 – 156.

6. Куприянов А. А., Пенчева Т. Проектирование структуры и содержания учебников для подготовки рабочих широкого профиля // Научные основы структуры и содержания профессионально-технической подготовки

рабочих по группам профессий и профессиям широкого профиля: Сб. науч. тр. / ВНИИ профтех-образования. – Л.: ВНИИ ПТО, 1982. – С. 76 – 90.

7. Профессиональная педагогика / Батышев С.Я. и др. – М.: "Ассоциация "Профессиональное образование", 1999. – 904 с.

8. Стариков И. М. Обучение рациональным методам труда молодых рабочих. – М.: Экономика, 1983. – 128 с.

9. Старобина Е. М. Совершенствование учебных программ для подготовки рабочих широкого профиля в соответствии с требованиями НТП // Научные основы совершенствования учебных планов и программ для подготовки рабочих широкого профиля: Сб. науч. трудов / ВНИИ профтехобразования. – Ленинград: ВНИИ профтехобразования, 1987. – С. 70 – 76.

Стаття надійшла до редакції 13.05.2009

УДК 331.56/.57

Наталя Бідюк, кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри практики іноземної мови і методики викладання
Хмельницького національного університету

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ БЕЗРОБІТНИХ У НОВИХ УМОВАХ РИНКУ ПРАЦІ

У статті розглянуто проблему адаптації безробітних в нових умовах сучасного ринку праці. Проаналізовано різні психолого-педагогічні підходи до розв'язання проблеми адаптації. Головна увага концентрується на механізмах соціально психологічної адаптації безробітних та шляхах її забезпечення.

Ключові слова: адаптація, безробітні, особистість, соціально-психологічний чинник.

Актуальність проблеми. Проблема психологічного забезпечення адаптації людини до різних умов діяльності досить гостро набуває актуальності у періоди переломних етапів розвитку суспільства в умовах кризових ситуацій. Одним з джерел появи таких ситуацій є економічна криза, безробіття, масові звільнення. З часу появи перших масових звільнень пройшло більше десяти років, закономірним є припущення, що у суспільстві вже сформувалися певні адаптаційні процеси.

Становлення ринкових відносин зумовлює появу нових соціальних статусів і ролей, духовних цінностей, соціальних вимог, до яких безробітні мають адаптуватися, щоб ефективно включатися в соціально-трудові відносини. Але суспільні зміни відбуваються надто швидкими темпами і мають досить суперечливий характер, що значно

ускладнює адаптацію безробітних, призводить до порушення усталених форм їх взаємодії із соціальним середовищем, а також утруднює адекватну реакцію на зміни, що відбуваються.

Явище безробіття на сучасному етапі розвитку українського суспільства має негативні наслідки як для самого безробітного, так і для держави. Негативні ефекти спостерігаються на економічному і соціальному рівнях функціонування суспільства, а також на соціально-психологічному рівні функціонування особистості. У зв'язку з цим актуалізується потреба в ефективних механізмах і технологіях їх нівелювання, перш за все – на особистісному рівні.

Аналіз останніх публікацій. Проблема процесу адаптації безробітних в умовах сучасного ринку праці, а також виявлення факторів, що зумовлюють успішність цього процесу становить